

Önsöz ve Teşekkür

2016 yılında üniversite eğitimim için Almanya'dan Türkiye'ye döndüm. Almanya'da doğmuş ve Abitur'umu orada yapmış olmama rağmen Türkiye'de okumaya karar vermiştim. Karar verme sürecinde aklımda cevaplayamadığım sorularım olsa da Türkiye'ye gelmeye kararlıydım. Türkiye'ye gelme sürecinde ve Türkiye'de kaldığım süre boyunca elbette olumlu ve olumsuz anılarım oldu ama geriye dönüp baktığımda bu kararımдан hiç pişman olmadım. Ancak bu süreçte aklımda sürekli bir soru vardı: "Almanya'da profesyonel olarak çalışan bir kişi hangi nedenlerle Türkiye'ye döner?" Her ne kadar Almanya'dan Türkiye'ye dönme deneyimi yaşamış biri olsam da dönüş kararının eğitim ile iş için verilmesi farklı değişkenler etkisindedir. Doktora danışmanım Prof. Dr. Lütfi Sunar bana benzer bir konuyu önerdiğinde, bu soru üzerine bir çalışma yapmam gerektiğini anlamıştım. Dolayısıyla bu araştırmayı yapmak için temel motivasyonum aslında aklımdaki soruydu. Araştırma sürecinde Almanya'dan Türkiye'ye dönen profesyonelleri çalışmama katılmaya ikna etmek yorucu olsa da benim gibi Türkiye'ye dönen birçok kişiyle tanışma fırsatı buldum.

Araştırmayı yürüten tek bir kişi olmasına rağmen, bu araştırma birçok kişinin dolaylı veya doğrudan katkısıyla ortaya çıkmıştır. Değerli hocam Prof. Dr. Lütfi Sunar olmasaydı bu araştırma mümkün olmazdı. Kendisi bana her zaman bir danışmandan çok daha yakın ve ilgili oldu. Onun yönlendirmeleri ve yüreklendirmesi sayesinde bu araştırmayı 5-6 ayda tamamlayabildim. Üstelik bu süreçteki tutumu bana bir hoca-öğrenci ilişkisinin nasıl olması gerektiğini gösterdi. Bu ilişki benim için her zaman bir rol model olacak. Beni birçok insanla tanıştırdı ve bir araştırmannın nasıl sistematik ve en ince ayrıntısına kadar yapılması gerektiğini gösterdi. Tez dışında başka araştırma görevleri verecek ve birçok toplantı ve görüşmeye katılma fırsatı sunarak bana güvendiğini gördüm ve bu durum beni çok motive etti.

Danışman hocamın dışında hem desteği hem de özellikle nicel analiz kısmında bana her daim zaman ayıran ve yardımcı olan çok değerli hocama Prof. Dr. Mahmut Hakkı Akın'a teşekkür bir borç bilirim.

Ayrıca araştırma süreci boyunca beni motive eden, cesur olmaya teşvik eden ve takıldığım noktalarda soru sormama izin veren Dr. Öğr. Üyesi Elyesa Koytak'a teşekkür ederim.

Çalışmamı okuyarak katkıda bulunan, araştırma süreci boyunca bana her zaman yardımcı olan ve benim için çok değerli olan güzel yorumlarını hiçbir zaman esirgemeyen Araştırma Görevlisi arkadaşlarıma teşekkür ederim. Bu minvalde özellikle Arş. Gör. Merve Akkuş Güvendi, Arş. Gör. Ece Bengi Sağlamer ve Arş. Gör. Büşra Özen'e teşekkür ederim.

Bu süreçte her zaman yanımda olan ve beni destekleyen değerli babam ve anneme büyük bir teşekkür borçluyum. Maddi ve manevi destekleri için kendilerine minnettarım.

İstanbul, 2023

Giriş

Göç, insanlık tarihi kadar eski olan bir olgudur. İnsanlar iklim koşulları, savaşlar ya da diğer zorluklar nedeniyle doğdukları topraklardan başka bölgelere göç etmişlerdir. Bu bakımdan göçmenler, gittikleri ülkelere kendi kültür ve değer sistemlerini de beraberlerinde götürdükleri için toplumsal değişimi tetikleyen en önemli faktörlerden biri olmuştur. Göçün bu etkisi modern dünyada da geçerliliğini korumaktadır. Nitekim Arap Baharı'nın sonuçları ya da Rusya-Ukrayna savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalan insanlar küresel değişimi tetiklemiştir. Bu nedenle göç gerek ulusal gerekse de uluslararası literatürde oldukça fazla çalışılan bir konudur. Bu bağlamda literatürde birçok tanımlama yapılmış olsa da en genel anlamıyla göç, nüfusun belirli nedenlerle bir yerden başka bir yere hareket etmesidir.

Göç nedenlerine, süresine ve niteliğine göre çeşitlilik göstermektedir. Bu bağlamda vasıfsız işçilerin göçü işgücü göçü, nitelikli insanların göçü ise beyin göçü olarak nitelendirilir. Küresel anlamda nitelikli işgücü ihtiyacının artmasıyla beraber beyin göçü önem kazanan bir konu haline gelmiştir. Bu bağlamda beyin göçü ile ilgili literatürde bir kronoloji oluşmuş ve güncel çalışmalarda söz konusu profesyonellerin de dahil edildiği

ulus-ötecilik olgusu beyin göçünün son aşaması olarak kabul edilmiştir. Bu konudaki araştırmalar ağırlıklı olarak uluslararası profesyonellerin hedef ülkeleri olan ABD, Kanada ve İngiltere'ye odaklanmıştır. Dolayısıyla Almanya'dan Türkiye'ye dönen profesyoneller gibi görece yeni ve özgün olgular hakkında çok az araştırma yapılmıştır. Ayrıca söz konusu araştırmalarda ulus-ötesi profesyonellerin göç ettikleri ülkedeki çalışma hayatına uyumları ihmal edilmiştir.

Bu bağlamda bu çalışma, Almanya'dan Türkiye'ye dönen profesyonellerin Türk iş piyasalarına entegrasyonunu etkileyen faktörlerin yanı sıra entegrasyon süreci ve sonuçları hakkındadır. Araştırma, Almanya'da doğmuş ve sosyalleşme sürecini Almanya'da geçirmiş Türk kökenli profesyonellerin Türkiye'deki işgücü piyasalarına entegrasyonu ile ilgilidir. Dolayısıyla profesyonellerin Türkiye'ye dönüş nedenleri, çalışma hayatı hakkındaki düşünceleri ve uyumu etkileyen faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Almanya'da doğmuş ve sosyalleşme sürecinin büyük bir kısmını orada tamamlamış bir profesyonelin Türkiye'ye "dönüşünü" geriye göç olarak adlandırmak doğru olmayacaktır. Bu kişilerin Türkiye ile kurdukları duygusal bağ, işgücü göçünün faileri olan büyükanne ve büyükbabalarından ve ailelerinden edindikleri kültürel sermayeden ve değer yargılarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu durumda azınlık psikolojisinin getirdiği ve diasporada oluşturulan bir toplumsal hafızadan söz edebilir. Dolayısıyla Almanya'daki Türklerin Türkiye'ye dönüşünden bahsederken toplumsal hafızanın dönüşünden ya da diasporalarda yaşayan kişilerin anavatanlarına dönüşü ifade eden diasporik dönüşten (*diasporic return*) bahsetmek daha isabetli olacaktır. Çalışmanın başlığında ve çalışma boyunca "dönüş" terimi bu amaçla kullanılmıştır.

Yeni Bir Olgu: Profesyonellerin Diasporik Dönüşü

Küresel anlamda artan nitelikli işgücü ihtiyacı nedeniyle beyin göçü fenomeni özellikle son yıllarda önem kazanan bir olgu olmasına rağmen, diasporalardan Türkiye'ye dönen profesyoneller göz ardı edilmektedir. Diasporik dönüş yaşayanlar, özellikle de profesyoneller Türkiye için görece yeni ve özgün bir olgudur. Giderek artması ve çeşitlenmesi beklenen bu dinamığe dair göç ve göç sosyolojisi literatüründe teorik ve ampirik düzeyde incelemelerin yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda ne Almanca literatürde ne de Türkçe literatürde konuya ilişkin önemli veriler bulunmamaktadır. Yakın zamanda bu konu hakkında bazı çalışmalar yapılmış olsa da çoklu hipotezleri test eden büyük ölçekli bir çalışma henüz yapılmamıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın beyin göçü ve özellikle de “ulus-ötecilik” olgusuna ilişkin literatüre önemli bir katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Çalışmanın amaçlarından biri Almanya'dan Türkiye'ye dönen profesyonellerle ilgili bir veri seti oluşturmaktır. Bu şekilde Avrupa'dan gelen Türk kökenli profesyonellerin hangi nedenlerle Türkiye'ye geldikleri, geldikten sonra ne tür zorluklarla karşı karşıya kaldıkları ve hangi nedenlerle yeniden Almanya'ya döndükleri hakkında kapsamlı bir veri seti elde edilmesi umulmaktadır. Böylece diasporadan Türkiye'ye dönen profesyonellere yönelik bir analiz veya bir politika geliştirmek mümkün olacaktır. Çalışmanın bir diğer amacı özellikle Almanya'dan Türkiye'ye dönen profesyonellerin Türk iş piyasalarına başarılı bir şekilde uyum sağlamaları için çalışma hayatında hangi koşulları aradıklarını tespit etmektir. Bu şekilde uluslararası profesyonellerin Türk iş piyasalarına hangi koşullar altında başarılı veya başarısız bir şekilde uyum sağlayabilecekleri görülebilir. Öte yandan, Türkiye'nin nitelikli işgücü çekmeye yönelik yürürlüğe sokmuş olduğu politikaların ve uygulamaların ne kadar etkili olduğu da ortaya çıkacaktır.

Almanya'dan Türkiye'ye Dönen Profesyonelleri Analiz Etmek

Çalışma, nicel araştırma yöntemine karşılık gelen bir araştırma tasarımı ile gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Almanya'dan Türkiye'ye çalışmak amacıyla dönen, farklı sektörlerden hepsi profesyonel 202 katılımcı ile bir anket çalışması yapılmıştır. Ancak 15 katılımcı çalışma kapsamına uygun olmadığı için 187 katılımcının yanıtları analize dahil edilmiştir. SurveyMonkey'de oluşturulan çevrimiçi anket sayesinde 187 profesyonele ulaşılmıştır. Teorik bölümde tartışılan konular ve meseleler, uygulamalı bölümde elde edilen bulgular istatistiksel analizlerle yorumlanmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler JASP (0.17.1) programı ile analiz edilmiştir. Bu program ile elde edilen göstergeler frekans tabloları, farklı şekiller ve çapraz tablolar şeklinde sunulmuştur.

Uzmanların İş Piyasalarına Entegrasyonunun Sorunsallaştırılması

Almanya'dan Türkiye'ye dönen profesyonellerin Türk iş piyasalarına entegrasyonu araştırma boyunca aşağıdaki sorular etrafında değerlendirilecektir. Bu bağlamda çalışmanın temel araştırma sorusu Türkiye'ye dönen profesyonellerin hangi mesleklerin hangi şartlar altında çalışma hayatına uyum sağlayabildikleri şeklindedir. Çalışmanın alt araştırma soruları da aşağıda sıralanmıştır:

1. Türkiye'ye dönen profesyonellerin dönüş kararlarında Almanya'nın itici faktörleri mi yoksa Türkiye'nin çekici faktörleri mi daha belirgindir?
2. Türkiye'ye dönen profesyoneller çoğunlukla hangi mesleğe sahiptir ve Türkiye'de hangi alanda istihdam edilmektedir?
3. Profesyonellerin Türkiye'deki çalışma hayatı hakkındaki düşünceleri nelerdir? Memnuniyetlerini ve memnuniyetsizliklerini etkileyen en önemli faktörler nelerdir?

4. Profesyoneller Türkiye'deki çalışma hayatına uyum sağlayabildiklerini düşünüyorlar mı?
5. Herhangi bir nedenle Türkiye'den yeniden Almanya'ya dönen profesyonel var mı? Var ise hangi nedenlerle bu yönde bir karar almıştır?
6. Türkiye'nin nitelikli işgücü çekmeye yönelik politikalar uluslararası profesyonellerin gözünde ne kadar etkilidir? Bu bağlamdaki uygulamalar Almanya'dan Türkiye'ye dönen profesyonellere uygun bir çalışma ortamı sunuyor mu ve söz konusu profesyonellerin Türkiye'ye uyum sağlamalarını kolaylaştırıyor mu?

Almanya'dan Türkiye'ye dönen profesyonellerin Türk iş piyasalarına entegrasyonu araştırma boyunca aşağıdaki hipotezler etrafında değerlendirilecektir. Konu hakkında literatürde kaynak olabilecek ampirik bulgular veya yaygın varsayımlar bulunmamaktadır. Dolayısıyla henüz anket formu oluşturulurken bu araştırmada geliştirilen hipotezler çalışma boyunca çeşitli testler sayesinde sınanmıştır.

Bu bağlamda çalışmanın temel hipotezi Türkiye'ye dönen profesyonellerin Türkiye'de daha nitelikli bir kişi olarak kabul edilmeleri nedeniyle Türkiye'de daha yüksek bir hayat standardına sahip oldukları yöndedir. Bu durum ise profesyonellerin Türkiye'deki çalışma hayatına entegrasyon sürecini hızlandırmaktadır. Çalışmanın diğer hipotezleri ise aşağıda sıralanmıştır:

1. Türkiye'ye dönen profesyonellerin dönüş kararında Türkiye'nin çekici faktörleri Almanya'nın itici faktörlerinden daha belirgindir. Dolayısıyla dönüş kararında duygusal nedenler ekonomik-rasyonel nedenlerden daha baskın olduğu söylenebilir.
2. Türkiye'nin çekici faktörleri profesyonellerin dönüş kararında daha etkili olmasına rağmen ırkçılık faktörü son derece önemli bir nedendir.

3. 2014-2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planının içermiş olduğu programların ve uygulamaların başlatılmasıyla beraber Almanya'dan Türkiye'ye dönen profesyonellerde bir artış olmuştur. Bu bağlamda başlatılan Milli Teknoloji Hamlesi nedeniyle Türkiye'ye dönen profesyonellerin çoğu mühendistir.
4. Türkiye'ye dönen profesyoneller Türkiye'de Almanya'dakinden daha yüksek bir pozisyonda çalışmaktadır, daha yüksek maaş almaktadır ve Türkiye'de daha yüksek bir yaşam standardına sahiptirler. Buna ek olarak vatanda ve Müslüman bir ülkede yaşama arzusunun karşılanması nedeniyle Almanya'daki işleriyle kıyasen Türkiye'deki işlerinden daha memnundurlar. Bu nedenle Türkiye'ye dönen çoğu profesyonel Türkiye'de kalıcıdır ve Almanya'ya dönmeyi düşünmemektedir.
5. Türkiye'deki çalışma hayatını Almanya'daki çalışma hayatından ayıran temel fark iş disiplini anlayışıdır.
6. Almanya'dan Türkiye'ye dönen profesyonelleri sadece ekonomik-rasyonel nedenlerle farklı bir ülkeye giden diğer ulus-ötesi profesyonellerden ayıran temel fark, Türk kökenli profesyonellerin hem ekonomik-rasyonel hem de duygusal nedenlerle Türkiye'ye dönmüş olmalarıdır.
7. Almanya'dan Türkiye'ye dönen profesyonellerin büyük çoğunluğu Türkiye'nin tersine beyin göçü kapsamında başlatılmış olduğu programlar ve uygulamalar nedeniyle Türkiye'ye dönmüştür.

Profesyonellere Ulaşmanın Güçlükleri

Genel anlamda araştırmanın iki temel problemi bulunmaktadır. İlki, Almanya'dan Türkiye'ye dönen profesyonellerle ilgili herhangi bir hazır veri setinin bulunmamasıdır. Dolayısıyla kaç profesyonelin geldiği, ağırlıklı olarak hangi sektörlerde istihdam

edildikleri ya da hangi şehirlerde yaşadıkları konusunda ne Almanca literatürde ne de Türkçe literatürde herhangi bir bilgi bulunmaktadır. Saha araştırmasında elde edilen bilgilerden hareketle Türkiye’de şu an halihazırda en fazla 400-500 civarında Almanya’dan Türkiye’ye dönmüş profesyonelin olduğu varsayılmaktadır. Aslında bu problem çalışmanın ikinci sorununa yol açmaktadır. Söz konusu bilgi eksikliğinden dolayı Almanya’dan Türkiye’ye dönen profesyonellere ulaşmak son derece zor ve zahmetlidir. Buna ek olarak potansiyel bir katılımcıyı bulduktan sonra çalışmaya katılmaya ikna etmek ekstra bir çaba gerektirmektedir. Nitekim birçok profesyonel bilgilerini paylaşmak zorunda oldukları çalışmaya katılmaya pek sıcak bakmamıştır.

Bu bağlamda araştırmacı olarak Kasım ve Aralık aylarındaki saha araştırması sırasında Konya, Ankara ve Kayseri’ye gitmek zorunda kaldım. Konya’da, Türkiye’nin dört bir yanından Almanya’dan geri dönenler için bir toplantı yapılmıştı. Toplantıya en az 100 kişi katıldı ve çoğu emekli olarak dönmüş olsa da araştırmaya katılabilecek ya da gatekeeper görevini üstelenip anketi tanıdıklarına gönderebilecek kişilerle tanıştım. Daha sonra saha araştırma sürecinde 8 yıl önce Almanya’dan Türkiye’ye dönmüş ve inşaat şirketi kurmuş olan bir profesyonelin daveti üzere Kayseri’ye gittim. Ayrıca orada ankete dahil edilebilecek bazı kişilerle iletişime geçtim ve anketi tanıdıklarına iletmelerini talep ettim. Buna ek olarak kamu ve özel sektörde çalışan Avrupalı Türklere yönelik Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürlüğü’nün düzenlemiş olduğu toplantıya davet edildim ve orada diğer profesyonellere anketi ulaştırdım. Ancak toplantıya katılan birçok profesyonel ankette haberdardı; bu da incelemek istediğim profesyonellerin birbiriyle belli temaslar sayesinde irtibatla olan bir çevre olduğu anlamına geliyordu.

Bu süreçte özellikle İstanbul’da, Almanya’dan Türkiye’ye dönen profesyonellerin çalışabileceği Bilişim Vadisi gibi birçok şirketi ziyaret ettim. Üst düzey yöneticilerle tanışmama rağmen temas

kurduğum profesyonellerin çoğu anketi doldurmakla ilgilenmedi. Daha yakın bir ilişki kurmak için Almanya'dan Türkiye'ye dönen ve farklı alanlarda uzman olan 14 kişiyle haftalık halı saha maçları düzenledik. Bu şekilde zaman içinde Avrupa'dan Türkiye'ye dönmüş profesyonellerden oluşan iki Whatsapp grubuna dahil oldum. Zamanla samimiyetimiz arttı ve başlangıçta anketi doldurmak konusunda isteksiz olan profesyoneller hem anketi doldurdular hem de araştırma kapsamına uyabilecek kişilere yönlendirdiler.

Ayrıca Goethe Enstitüsü gibi Türkiye'de farklı çalışmalarda bulunan Alman kuruluşlarla da temasa geçtim ve onlardan anketin daha fazla yayılması için yardımcı olmalarını rica ettim. Türkiye'den Almanya'ya dönen profesyonellere ulaşmak için Almanya'daki STK'larla iletişime geçmeme rağmen, mesafe nedeniyle profesyonellerle birebir irtibata geçemedim. Bu nedenle araştırmada Türkiye'ye geldikten sonra yeniden Almanya'ya dönen profesyonellerin sayısı halen Türkiye'de bulunan profesyonellerin sayısı kadar fazla değildir.

Kitabın Bölümleri

Kitap üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde göç olgusu ve türleri anlatılmaktadır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de göç, toplumsal değişime neden olan en önemli olgulardan biridir. Göç olgusunun ya da göçmen tipolojisinin farklı tanımları olmakla birlikte genel olarak göç, bir kişinin maddi ya da manevi zorluklar nedeniyle yaşadığı ülkeden başka bir bölgeye kendi isteğiyle ya da zorunlu olarak yerleşmesidir. Bu bağlamda Suriye'deki iç savaştan ya da Rusya-Ukrayna savaşından kaçan göçmenler zorunlu göç, daha iyi bir refah seviyesine ulaşmak için Türkiye'den Almanya'ya göç eden gurbetçiler ise gönüllü göçe örnek olarak gösterilebilir. Beyin göçü bağlamında değerlendirilen profesyoneller, daha iyi kariyer fırsatları için tarih boyunca farklı ülkelere göç etmişlerdir.

Göç literatüründe nitelikli işgücü göçünün kronolojisi farklı kavramlarla sunulmaktadır. Bu bağlamda “brain drain”, “brain gain”, “brain circulation”, “brain regain” ve “transnational professionals” son derece önemli kavramlardır. Ayrıca ilk bölümde, 1961 yılında işgücü anlaşmasının imzalanmasıyla resmi olarak başlayan Türkiye’den Almanya’ya işgücü göçünün tarihsel arka planı sunulmaktadır. Öte yandan, 2000 yılında başlayan Almanya’dan Türkiye’ye işçi dönüşleri hakkında bilgi verilmektedir. Bu bağlamda Almanya’dan Türkiye’ye dönenlerin sayısı özellikle 2007 yılından sonra artmıştır. Söz konusu yılda Alman şirketleri Türkiye’de büyük yatırımlar yapmış ve Almanya’daki Türk kökenli göçmenler ülkelere dönmek için bunu iyi bir fırsat olarak görmüşlerdir. 2007’den 2014’e kadar Almanya’dan Türkiye’ye geri dönenlerin sayısı, Türkiye’den Almanya’ya gidenlerin sayısından daha fazladır. Ancak bu tarihten sonra Türkiye’den Almanya’ya göç edenlerin sayısı artmıştır. Türkiye’nin tersine beyin göçü çerçevesinde birçok uygulamayı hayata geçirdiği 2015-2016 yıllarından bu yana, özellikle Almanya’daki Türk kökenli profesyoneller Türkiye’ye dönme eğilimi göstermiştir.

Kitabın ikinci bölümünde nitelikli işgücünün ülkeye çekilmesine yönelik uygulamalar ele alınmaktadır. Bu bağlamda ABD, Kanada ve Almanya’nın bu yöndeki politikaları uluslararası uygulamalarına örnek olarak sunulmuştur. ABD, uygulamaları ve programları sayesinde özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana uluslararası profesyoneller için bir hedef ülke olmuştur. Bu nedenle ABD, profesyonelleri çekmek için strateji geliştirmeye çalışan ülkelerin temel referansı haline gelmiştir. Nitelikli çalışanlara daimi çalışma izni veren Greencard ve H-1B vizesi bu bağlamda en önemli iki uygulamadır. Kanada, ABD’den sonra uluslararası profesyonelleri çekmek için politikalar geliştiren ülkelerden biridir. Kanada, uyguladığı programlarla hem ABD’ye göç etmiş vatandaşlarını geri dönmeye teşvik etmekte hem de

uluslararası profesyonellerin gelişini desteklemektedir. Almanya ise diğer iki ülkeye kıyasla nispeten yakın zamanda politikalar geliştirmeye başlamasına rağmen çok sayıda profesyoneli ülkeye çekmeyi başarmıştır. Ancak buna rağmen istediği düzeyde profesyonel çekemeyen Federal Devlet, ihtiyaç duyulan alanlarda uluslararası profesyonelleri çekmek için “fırsat kartı” gibi yeni programlar başlatmayı planlamaktadır. Uluslararası uygulamaların aksine Türkiye, özellikle diasporalardan Türk kökenli profesyonelleri çekmek için tersine beyin göçünü destekleyecek bir altyapı oluşturmak üzere özellikle 2015’ten bu yana çalışmaktadır. TÜBİTAK’ın bu yöndeki programları ve ASELSAN, HAVELSAN ve Bilişim Vadisi gibi şirketlerin bu tür profesyonelleri çekmek için başlattıkları programlar bunun örnekleridir.

Kitabın son bölümünde anketten elde edilen nicel veriler analiz edilmiştir. Dolayısıyla araştırmanın bu bölümünde 187 katılımcı ile gerçekleştirilen anketin sonuçları birçok açıdan analiz edilmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak katılımcıların sosyo-ekonomik ve demografik bilgileri verilmiştir. Ardından profesyonellerin Almanya’dan göç etmesine neden olan ve onları Türkiye’ye çeken faktörler analiz edilmiştir. Analizin ilerleyen bölümlerinde Almanya ve Türkiye’deki çalışma hayatı özellikle cinsiyet, meslek, yaş ve işteki pozisyona göre farklı testler kullanılarak karşılaştırılmıştır. Analizlerden elde edilen bulgulara göre Türkiye’ye dönen profesyonellerin dönüş kararında duygusal nedenler ekonomik-rasyonel nedenlerden daha baskın olsa da profesyonellerin çoğu Türkiye’de daha yüksek konumlarda çalışmaktadır. Ayrıca, Türkiye’deki iş disiplini anlayışı gibi farklı nedenlerle profesyonellerin Türkiye’deki çalışma hayatına ancak uzun ve zorlu bir sürecin sonunda uyum sağlamaları mümkün olsa da katılımcıların çoğu Türkiye’ye döndükleri için pişmanlık duymamaktadır.